

UOT: 811.111'42:070

DOI: <https://doi.org/10.30546/09081.2025.1.5015>

BRİTANİYANIN AVROPA BİRLİYİNDƏN ÇIXMASI (BREKSİT) İLƏ BAĞLI İŞLƏNƏN NEQATİV SÖZ VƏ İFADƏLƏRİN PRAQMATİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Tərgül ƏLİZADƏ

Bakı Mühəndislik Universiteti

thasimova@beu.edu.az

Məqalə haqqında məlumat	XÜLASƏ
Məqalənin tarixi Göndərildi: 2025-05-30 Yenidən işlənmiş formada alındı: 2025-06-04 Qəbul edildi: 2025-06-11 Onlayn mövcuddur	Böyük Britaniyada qəzetlər geniş ictimai auditoriyaya xitab edir və cəmiyyətin siyasi mövzulardakı baxışlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilirlər. Son illərdə ölkənin Avropa İttifaqından ayrılması – Brexit prosesi – KİV-in əsas müzakirə mövzularından birinə çevrilmişdir. Bu kontekstdə həm Brexiti dəstəkləyən, həm də ona qarşı çıxan qəzetlər geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir və ictimai rəyə yön vermək imkanına malikdirlər. Brexitle əlaqəli media mətnlərində rast gəlinən ifadə və terminlər müxtəlif semantik çalarlarda – həm pozitiv, həm də neqativ mənada təqdim olunur. Jurnalistlərin dil və üslub seçimləri ingilis dilinin leksik inkişafına mühüm təsir göstərir. Proses davam etdikcə Brexit kontekstində formalaşan yeni ifadə və anlayışlar dilin sabit komponentinə çevrilir və cəmiyyətdə müxtəlif mənalar ifadə etmək funksiyasını daşıyırlar.
Açar sözlər: tabloid qəzetlər, broadsheet qəzetlər, Breksit yönümlü media, Breksit əleyhinə media, neqativ ritorika, Breksit diskursu, media təsiri	

ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕГАТИВНОЙ ЛЕКСИКИ И ВЫРАЖЕНИЙ, ИСПОЛЪЗУЕМЫХ В СВЯЗИ С ВЫХОДОМ ВЕЛИКОБРИТАНИИ ИЗ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА (БРЕКСИТ)

РЕЗЮМЕ

Великобритания обладает мощной газетной индустрией, способной обращаться к широкой общественной аудитории и оказывать значительное влияние на восприятие политических процессов. В последние годы ключевым объектом внимания СМИ стал процесс выхода страны из Европейского союза — Брексит. В этом контексте как поддерживающие Брексит, так и выступающие против него издания читаются широкой аудиторией и обладают потенциалом влияния на общественное мнение. Лексика и выражения, связанные с Брекситом, встречающиеся в медиатекстах, представлены в различных семантических оттенках — как положительных, так и отрицательных. Языковые средства, используемые журналистами, вносят значительный вклад в развитие английского языка. По мере развития процесса новые слова и выражения, связанные с Брекситом, становятся неотъемлемой частью языка и выполняют функцию передачи различных смысловых нюансов в общественном дискурсе.

Ключевые слова: таблоидные газеты, серьезные издания (broadsheet), про-Брексит СМИ, анти-Брексит СМИ, негативная риторика дискурс Брексита, влияние СМИ

PRAGMATIC FEATURES OF NEGATIVE WORDS AND EXPRESSIONS USED IN RELATION TO THE UNITED KINGDOM'S EXIT FROM THE EUROPEAN UNION (BREXIT)

ABSTRACT

The United Kingdom has a strong newspaper industry capable of addressing a broad public audience and significantly influencing the perception of political processes. In recent years, the country's withdrawal from the European Union — Brexit — has become a key focus of media attention. In this context, both pro-Brexit and anti-Brexit publications are read by a wide audience and have the potential to influence public opinion. The vocabulary and expressions related to Brexit that appear in media texts are presented with various semantic nuances — both positive

and negative. The linguistic tools used by journalists contribute significantly to the development of the English language. As the process progresses, new words and expressions related to Brexit become an integral part of the language and serve to convey different shades of meaning in public discourse.

Keywords: *tabloid newspapers, broadsheet newspapers, pro-Brexit media, anti-Brexit media, negative rhetoric, Brexit discourse, media influence*

Giriş.

Ciddi qəzetlərdən olan *the Guardian, the Telegraph, the Times* əsasən Breksit əleyhinə söz və ifadələrə geniş yer vermişdir.

Britaniyada qəzetlər nominativ və bədii metaforalardan istifadə edirlər. Xüsusilə qəzet mətnlərində müəlliflərin metaforalardan istifadəsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Sözlərin semantikasi metaforik mənə yaradır [1, s. 24].

Bu bölmədə müəlliflər, əslində, Breksit məsələsinin nə demək olduğu haqqında şərhlər verirlər. Bəzən onlar Breksitin uğursuzluğundan və onun şovinist Britaniyaya apararıq bir yol olduğundan bəhs edirlər. Eyni zamanda, bildirmək istəyirlər ki, Breksit o qədər də uğursuz hesab edilməməlidir və bu proseslə bağlı irəli sürülən mənfəət fikirlərinin hər birini təkzib edirlər.

Clearly, whatever the claims of the leave camp – reiterated at the launch of a new free trade thinktank on Wednesday – Brexit is a recipe not for an outward-looking global Britain but an inward-looking, nationalist, protectionist one. [2]

Brexit tərəfdarlarının əksinə olaraq, "remain" tərəfdarları Böyük Britaniyanın Avropa İttifaqında qalmasının tərəfdarı olmuşlar. Onlar "Vote Remain" kampaniyası ilə təmsil olundular. Bremsayn – "remain" əvəzinə istifadə olunan və bir çox şüarlarda və nümayişlərdəki plakatlarda əks olunan ifadələrdən biridir. Bu söz Britaniyanın Aİ üzvlüyündə qalmasını ifadə edir və 2016-cı ildən etibarən istifadəyə başlamışdır.

Onların ən məşhur şüarlarından biri "*Britain Stronger in Europe*" olmuşdur. Bregret, Regrexit, Brexitesque, Brexitannia kimi ifadələr isə Brexit sözündən törəmiş neologizmlərdir. İki sözün birləşməsi nəticəsində yaranan bu neologizmlər lüğət tərkibinin genişlənməsində mühüm rol oynayır. Bregret – "Brexit" və "regret" sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Regrexit isə "regret" və "exit" sözlərinin birləşməsi nəticəsində formalaşmış və "çıxmanın peşmanlığı" mənasında işlədilir. Bremsayn isə "British (Britain)" və "remain" sözlərinin konversiyası yolu ilə yaradılmışdır.

Brexit ilə analogiya əsasında yaranan digər neologizmlər Bremsayn və Bremsayn sözləridir. Bremsayn – "Britain" və "entry", Bremsayn isə "Britain" və "return" sözlərinin birləşməsi ilə yaranmışdır. Bremsayn Britaniyanın yenidən Aİ üzvlüyünə qayıtmasını ifadə edir. Avropalılar, əgər Britaniyanın geri qayıtmaq planı olarsa, onu əvvəlki kimi tamhüquqlu üzv dövlət kimi qəbul edəcəklərini bildirmişdilər. Bu ideya ən çox ispaniyalılar tərəfindən, ən az isə fransızlar tərəfindən dəstəklənmişdir.

"The Guardian" qəzetində Polşanın sabiq baş naziri Donald Tusk-un nitqində gələcəkdə Brexit yerinə Bremsayn ifadəsinin səslənəcəyinə ümid bəslədiyini qeyd etməsi, Leyboristlərin lideri Sir Keir Starmer-in Britaniyanı Aİ-yə qaytarmaq cəhdlərinin narazılığa səbəb olacağı fikri ilə ziddiyyət təşkil edir. Donald Tusk Brexit dövründə Avropa Şurasının prezidenti kimi danışıqlarda fəal iştirak etmiş və Britaniyanın Aİ-ni tərk etmə qərarını sərt şəkildə tənqid etmişdir. Hətta o, çıxışı zamanı heç bir plan olmadan Aİ-ni tərk etmək istəyənlər üçün "*a special place in hell*" (cəhənnəmdə xüsusi yer) ifadəsini işlətməkdən çəkinməmişdir.

Bregret — Brexit-in reallaşmasına görə duyulan təəssüf ifadə edən termindir. Bəzi sorğular göstərir ki, ictimaiyyətin müəyyən hissəsi Brexit-in nəticələrindən narazıdır. Böyük Britaniyada son illərdə dörd baş nazirin bir-birini əvəzləməsi və ölkənin növbəti iki il ərzində G20 ölkələri arasında ən zəif iqtisadi göstəricilərə sahib olacağı proqnozu bu narazılığı gücləndirir. Bu da onu deməyə əsas verir ki, hətta Brexit tərəfdarları belə, hökumətin bu prosesi düzgün icra etmədiyini düşünürlər. İqtisadi zəiflik, həyat səviyyəsinin aşağı düşməsi, işçi sinifin narazılığı və sosial gərginliyin artması Brexit-in uğursuzluqları kimi qiymətləndirilir [3].

Brextremist — Brexit tərəfdarlarını aşağılayıcı şəkildə təsvir edən ifadədir. Bu termin əsasən "remain" tərəfdarları tərəfindən istifadə olunur və Brexit-in təhlükəli və xoşagəlməz bir proses olduğunu vurğulayır. The New European jurnalında "*Die-hards with a vengeance: the Brextremists who have no shame*" başlıqlı məqalədə Boris Conson, Naycl Faraj və Maykl Qov kimi siyasətçilərin fotoları paylaşmış, onların Brexit-in fəlakət olduğunu qəbul etmək əvəzinə bu prosesi davam etdirməyə çalışmaları sərt şəkildə tənqid olunmuşdur [4].

Brexhaustion — Brexit böhranının uzanması nəticəsində bir çox Britaniya vətəndaşı və siyasətçisinin hiss etdiyi yorğunluq və narahatlığı ifadə edən neologizmdir. Bu narahatlığın əsas səbəbi isə referendumdan sonra üç ildən artıq davam edən danışıqlara və siyasi fəaliyyətlərə baxmayaraq, heç bir konkret nəticənin əldə olunmamasıdır.

Indicative vote – Britaniya parlamenti Breksit nəticələri ilə bağlı əksəriyyətin fikrini almaq üçün bir sıra "seçici səs" keçirmişdir. Qanunverici qüvvələr hər bir seçimi rədd etmişdir. "No-deal Brexit"-dən tutmuş remain tərəfdarlarına aid yeni referendumun keçirilməsinə qədər hər bir fikir təkzib edilmişdir. Səbəb isə əksəriyyətin səsini qazana bilməməsi olmuşdur.

Brextension – Britaniyanın Aİ-ni tərk etməsi üçün olan müddətin uzadılmasını nəzərdə tutur. Brexit extension kimi səsləndirilən bu ifadənin həmçinin Brexit tension kimi də ifadə oluna bilməsi maraqlıdır. 2020-ci ildən sonrakı iki il ərzində Breksitlə bağlı müzakirələr daha pik həddə çatmışdır. Boris Conson bu müzakirələrin uzanmasına mənfi reaksiya göstərmişdir. "I'd rather be dead in ditch than delay" cümləsini sərf edərkən Breksitin yubanmasını özünün ölümü ilə müqayisə edərək daha ağır və qəbul edilməz olduğunu söyləmişdir. [5]

Bremoaner (Brexit+remorse, Brexit+return) – Britaniyanın Aİ-dən çıxmasından şikayət edənləri ifadə edir. Daily Mail qəzetində "Damn the unpatriotic bremoaners and their plot to subvert the will of the British people" başlıqlı məqaləsində Breksit tərəfdarlarının alçaldıcı ifadələrindən biri olaraq istifadə olunur və 2016-cı ildə lüğətə daxil olan ifadələr içərisində ən məyusedici sözlərdən hesab olunur. The Guardian qəzetində bununla bağlı fikirlər nümayiş etdirilmişdir. [6]

Remoaners ifadəsi Breksit tərəfdarlarının remain tərəfdarlarına ünvanladığıdır. Breksit əleyhinə müzakirələr aparmaqda ısrarlı olan remain tərəfdarlarına verilən addır.

Breversal (Brexit+reversal) – Aİ-ni tərk etmək qərarının dəyişdirilməsi üçün hansısa bir vasitəni nəzərdə tutur. The Times qəzetində ifadə olunur ki, hər hansı bir dəyişiklik iki maneə ilə qarşılaşa bilər. Birincisi, Aİ artıq Britaniyanı dəstəkləməyərək geri addım atmasına imkan verməyəcək. İkinci iddia isə britaniyalıların yenidən qoşulma planlarına etiraz edəcəklərini bildirməsidir. Bununla əlaqədar referendumun 2026-cı ildə keçirilməsi planlaşdırılır. Bu seçkilər nəticəsində Britaniya ilə Aİ arasında danışıqlar mərhələsində yeni mərhələyə qədəm qoyulacağı gözlənilir.

No-deal Brexit – əgər Aİ və Britaniya ticarət razılaşmasına gəlməsələr, sövdələşmə olmayacaq. Bu o deməkdir ki, hər iki tərəf sərhədləri keçərkən mallar üzərində vergi və tariflər qoyacaq. The Week qəzetinin yazdığına görə, artıq Britaniya 2021-ci ilin yanvarından etibarən

sərhəd çəklərini tətbiq edəcəyini bəyan etmişdir. Buna cavab olaraq Fransa dərhal Breksitdən sonrakı sərhəd tənzimləmələrini həyata keçirmək planlarını ifadə etmişdir. Britaniya hökuməti kütləvi sərhəd tənzimləmələrinin və davamlı ləngimələrin baş verəcəyini qəbul edirdi.

Dırnaq işarəsi olmadan ilk istifadəsi isə The Guardian qəzetində 2015-ci ilin oktyabrında olmuşdur. Tezliklə *remainer* sözü *brexiteer* sözündən daha sürətlə istifadə olunmağa başladı. *Remainers* Britaniyanın Aİ üzvlüyündə qalmasına dəstək olan kütləyə verilən addır. Bu sözün əksi isə *leaver*, *Brexiteer* sözləridir. *Remoaner* və *remainer* sözləri Brexit yönümlü mətbuatda istifadə olunmuşdur. *Remoaner* sözü “remain” və “moan” sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır və ən çox *leave* dəstəkçiləri tərəfindən istifadə olunmuşdur. Bir qrup *remain* tərəfdarlarının referendumdan sonra nəticələri tənqid edən və nəticələrin dəyişdirilməsini istəyən şəxslərə deyilir. Daily Telegraph-da “Remoaners are determined to find bad news” başlığı dərc olunmuşdur. [7]

Rejoiner – Britaniyanın yenidən Aİ ilə əlaqələrinin bərpasına can atan insanlara deyilir. Bəziləri Britaniyanın hələ də Aİ ilə əlaqələr qurmasının labüd olduğunu düşünürlər. İlk olaraq Gömrük İttifaqına, daha sonra isə Avropa Bazarına çıxış əldə etməklə bunun mümkün olacağını söyləyirdilər. Onlar bununla da Britaniyanın artıq Aİ ilə ittifaqda olacağına inanırdılar. Bu yanaşma bir tərəfdən iqtisadi sabitliyin siyasi sferadan daha vacib olduğunu bildirir, digər tərəfdən isə Breksitin həyata keçirilməsini ləngidir.

Red line – ifadəsi ilkin olaraq Britaniya ordusuna işarə edir. Keçilməz olan qırmızı xətt mənasını ifadə edir. Heç bir güzəştin olmayacağını bildirir. Danışqlar zamanı isə tərəflərdən birinin müəyyən maraqlar dairəsində bəzi məsələlərdə digər tərəfə güzəştə getməyəcəyini bildirir. Brexit prosesində Britaniyanın sərhəd boyunca ərazilərdə balıqçılığı inkişaf etdirmək planları, hakim mövqeyini saxlamaq qərarı, Avropa Ədalət Məhkəməsindən asılı olmadan qərar qəbul etmək niyyəti *red line* kimi təcəssümünü tapır. “UK lays down red line for Brexit trade talks” Financial Timesda Boris Consonun Britaniyanın iqtisadi və ticari maraqlarını qorumaq üçün Aİ ilə razılığa gəldiyi anda biznes maraqlarını heç sayaraq ticarət danışqlarından imtina edəcəyi xəbərdarlığını edir. Boris Consonun bu danışqlardakı mövqeyi “take back control” olmuşdur.

Shambles – İngilis dilində müxtəlif mənalarda işlənən sözlərdən biridir. Adi danışq dilində mess, yəni qarışıqlıq sözünün sinonimidir. 2016-cı il referendumundan sonra isə Brexit *shambles* ifadəsi Britaniyada siyasi vəziyyəti əks etdirir. Nümayişlərdə, sosial mediada Brexit əleyhinə səhifələrdə işlək olmuşdur. *Remain* tərəfdarları tərəfindən işlədilən bu ifadə Breksitdən sonra Britaniyada siyasi vəziyyətin pisləşməsindən, iqtisadi tənəzzüldən danışır. “Twitter”də sosial media istifadəçiləri tərəfindən yaradılan Breksitlə bağlı məyusluqlarını, hökumətin yalan cəhdlərindən bəhs edərək yazmışdılar. [8, s.12]

Brino – soft Brexit ideyasını tənqid edənlər tərəfindən istifadə olunurdu. Britaniyanın iqtisadi və ticarət əlaqələrinin davam etdirilməsi böyük bir kütlə tərəfindən pislənirdi. “Brexit in name only” *Brino* sözünün açılışıdır. Əksər insanlar Boris Consonun Breksitin reallaşacağı təqdirdə ticarət əlaqələrinin zərər görəcəyini təxmin edirlər. Bunun əsasında bu ifadəyə yer verməklə əslində Britaniyanın sadəcə İttifaqı tərk etməsini doğru hesab edirlər. *Remain* tərəfdarı qəzetlərin yer verdiyi ifadə Britaniyanın bütün Aİ ölkələrinin faydalandığı imkanlardan yararlanma biləcəyini göstərir. Vahid bazar və gömrük ittifaqında qalmaqla, Avropa İttifaqının büdcəsinə ödənişlər etmək bu prinsiplərə aiddir. Boris Conson isə bunun əksinə Britaniyanı daha az vergi verən, daha az öhdəlikləri olan qlobal ticarət ixracatçısına çevirmək niyyətindədir.

Dirty Brexit – tərəflərin heç bir halda razılığa gəlmədiyini göstərir. Belə ki, Tereza Meyin baş nazirlik dövründə verdiyi dövətdən sonra Aİ prezidenti Donald Tusk-un açıqlamasında 50-ci maddənin Britaniya tərəfindən həyata keçirilməyənə qədər heç bir müzakirənin olmayacağını bildirmişdir. Bu ifadənin meydana çıxması 2016-cı ildə Tereza Meyin danışıqlar üçün Aİ nümayəndələri ilə görüşündən sonra yaranmışdır. “EU set for ‘dirty Brexit’” məqaləsində Tereza Meyin danışıqlar üçün Aİ nümayəndələri ilə görüşsə də, görüş nəticəsində Aİ ilə yüngül geri çəkilmə planlarını müzakirə edəcəyini düşündü. Lakin Donald Tusk və digər nümayəndələr əsas prinsip və qaydaların, vahid bazarın və dörd əsas azadlığın bölünməz qalacağını bəyan edərək öz sərt mövqelərini ifadə etdilər. “Divorce negotiations” ifadəsi ilə Tereza Meyin geri çəkilmə planını nəzərdə tutur. Nəticədə bu görüş heç bir nəticə vermədi.

Deal or no deal – Brexitle bağlı son təklifdir. Hökumət tərəfindən planlaşdırılan razılaşmanın (deal) olub-olmaması barədə fikir soruşulduğu ifadədir. Bu ifadə siyasətçilər, mətbuat və sosial media tərəfindən geniş istifadə olunur. “Deal or no deal” ifadəsi həm də Britaniya parlamentindəki müzakirələrdə əsas mövzu olmuşdur.

Botched Brexit – 2017-ci ilin yanvarında yaranmağa başlamışdır. Bu sifət hər hansı bir işin pis icra edildiyini göstərir. Boris Consonun Aİ ilə müzakirələrini və görüşlər çərçivəsində aparılan danışıqları “botched” adlandırmışlar. Hazırkı baş nazir Sir Keir Starmer, Leyboristlərin nümayəndəsi olaraq, rəsmi Brüssellə daha yaxın əlaqələrin qurulmasını istəyir.

Free trade agreement – azad ticarət sövdələşməsi. Bu razılaşma dövlətlər arasında ticarət maneələrini aradan qaldırmadan azaltmağı nəzərdə tutur. Bu sazişə görə ticarət zamanı vergilər ödənilməlidir və müəyyən mallar üzərində məhdudiyyətlər qoyula bilər. Free trade agreement-ə əsasən sərhəd boyunca ticarət zamanı məhdudiyyətlər azaldılır, ancaq tam şəkildə ləğv edilə bilməz. İnsan və pul kapitalının sərbəst hərəkəti mümkündür. Ləğv olunan məhdudiyyətlər içərisində mallar üzərində vergilər və gömrük xərcləri nəzərdə tutulur.

Transition period – 2020-ci ilin 31 yanvarından 31 dekabra qədər olan dövrü əhatə edir. Həmin dövrdə Britaniya artıq Aİ üzvü deyildi, ancaq onun bütün qayda və qanunlarına riayət etməli idi. Bu mərhələ Aİ ilə Britaniya arasında gələcək əlaqələrlə bağlı razılığa gəlmək üçün hər iki tərəfə müəyyən imkanlar yaratmışdır. Britaniya həmin dövrdə sərbəst hərəkət, gömrük ittifaqı və vahid bazardan yararlanırdı. Ancaq Britaniya bəzi öhdəlikləri daşımağa davam edirdi. Bunlara Aİ büdcəsinə maliyyə yardımı, Avropa Ədalət Məhkəməsinə sadıqlıq nümayiş etdirmək və sərbəst insan axınına şərait yaratmaq kimi məsələlər daxildir. Buna görə də Britaniya hökuməti bu mərhələnin tezliklə başa çatmasını və vəziyyətin düzəlməsini gözləyirdi.

Level playing field – bu ifadə müəyyən qaydaları nəzərdə tutur. Həmin qaydalara əsasən bir ölkə digər ölkə üzərində ədalətsiz üstünlüyə sahib ola bilməz. Bu həmçinin işçilərin hüquqları və ətraf mühit standartları kimi sahələri əhatə edir.

Divorce bill – Britaniyanın Brexit sazişinin bir hissəsi kimi Aİ-yə ödəməli olduğu məbləğdir. Aİ ilə sövdələşmələrə əsasən, Brexit-in reallaşacağı dövrdə, yəni 2019-cu ilin martında Britaniyanın maliyyə borcu 38 milyard avro olaraq hesablanmışdır. 2020-ci ilin sonuna qədər təxminən 25 milyard avro ödənməmiş qalmışdır. Britaniyanın Aİ-yə üzv olduğu dövrdə Aİ layihələrinə və işçilərinə yardım kimi hələ də ödənilməmiş təsdiqlənmiş layihələrə xərclənən pulu da bura aid etmək olar.

Customs union – bu ifadə Brexit tərəfdarları arasında ən xoşagəlməz sayılır. Customs union tariflər müəyyənləşdirir və bütün Avropa dövlətləri həmin tariflərə riayət etməlidir. Aİ ölkələri

arasında imzalanan sövdələşməyə görə, digər Aİ ölkələrindən gələn mallar üzərinə vergi qoyulmur, ancaq Aİ-dən kənar gələn mallar üzərində eyni tariflər tətbiq olunur. Bu tariflərə qoşulmayaraq, Britaniya artıq müstəqil şəkildə yeni ticarət qanunları yarada və digər dövlətlərlə ticarət sövdələşmələrində bu qanunları tətbiq edə bilər. Beləliklə, Aİ qanunları ilə hərəkət etmir və azad şəkildə daha çox gəlir əldə etməyə çalışır. Çünki monopoliyanı qəbul etməyərək digər dövlətlərin də maraq dairəsində qalır.

Single market – mallar, xidmətlər, insanlar və pul kapitalının 27 üzv dövlət arasında, həmçinin Norveç, Lixtenşteyn və İsveç də daxil olmaqla sərbəst dövr etməsini nəzərdə tutan sistemi ifadə edir. Vahid bazarda olan ölkələr həmçinin ümumi qaydalar və standartları tətbiq edir. Ancaq Britaniya artıq 2021-ci ildən etibarən bu qaydalara riayət etmədi. Miqrant axınının qarşısını almaq üçün Aİ-ni tərk etsə də, sərbəst ticarət hüququnu itirdi. Artıq Britaniya vətəndaşları digər Avropa ölkələrində qalmaq və yaşamaq üçün mütləq şəkildə viza almalıdırlar. Sərbəst şəkildə yaşamaq və işləmək hüququnu itirmişlər.

Blind Brexit – Britaniyanın Aİ-ni tərk etməsi və uzun müddətli gələcək əlaqələri müəyyənləşdirməzdən əvvəl aydın izah olunmamış şərtlər daxilində keçid dövrünə qədəm qoymaq anlamını verir. İkinci Brexit referendumundan sonrakı dövrdə kampaniya, gələcək sövdələşmələrin qeyri-müəyyən şərtləri daxilində Britaniyanın Aİ-ni tərk etməsini “blind Brexit” adlandırmışdır. Əgər Britaniya ictimaiyyəti 2019-cu il 29 yanvar, yəni Britaniyanın Aİ-ni tərk etməsi ilə bağlı referendumun keçirilməsindən əvvəl qərarlarını təkrar gözdən keçirib, Britaniya iqtisadiyyatına daha mühafizəkar yanaşma sərgiləsə və Aİ-nin təkliflərinin məhdud olduğunu başa düşsə, Britaniyanı ittifaqda saxlamaq üçün ikinci referendumun keçirilməsinə dəstək də artacaqdır.

Tereza Mey bundan əvvəl bəyan etmişdir ki, əgər Britaniya və digər Avropa ölkələri arasında malların sərbəst axını təmin olunarsa, Britaniya iqtisadiyyatının bütövlüyünə nail olmaq mümkün olacaq. YouGov səssərməsinə əsasən, blind Brexit həm leave, həm də remain tərəfi üçün təhlükə ifadə edir. *The Guardian* qəzetində dərc olunan yazıda bildirilir ki, leave kampaniyası 2016-cı ildə Brexit-in immiqrasiyanı tənzimləyəcəyinə, sərbəst ticarəti inkişaf etdirəcəyinə və daha çox gəlir gətirəcəyinə inanırdı, lakin Brexit təkbəşinə bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsində güclü töhfə verməyəcəkdir. Sorğu nəticəsində məlum olur ki, Britaniya xalqı sadəcə bəzi insanların yalanlara baş vuraraq ölkəni aldatmasına imkan verməyəcək qədər ağıllıdır. Sorğuda həmçinin qeyd edilir ki, əgər hər hansı bir sövdələşməyə nail olunsa belə, bunun gənclər, ictimai xidmətlər və ölkəyə fəlakət gətirəcək nəticələri olacaqdır.

Negativ anlam daşıyan ifadələr arasında *hard, disorderly, bad, looming, tough, cliff-edge, damaging, disruptive, destructive* də Brexit ilə əlaqəli olaraq yaranmışdır.

Pozitiv mənalı Brexit ifadələri isə *soft, good, business-friendly, successful, smooth, favourable* sözlərindən ibarətdir.

Brexiety – Brexit rəqibləri tərəfindən, onun məqsədsiz şəkildə yaranması halında narahatlıq ifadə etməsi anlamına gəlir.

Brexodus – Britaniyadan mühacirət edən Aİ ölkələrinin nümayəndələrinin böyük qismini əhatə edir. Bu termin “Brexit” və “exodus” sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Aİ-dən ayrıldıqdan sonrakı dövrdə Britaniya ciddi zərər görmüşdür: 10,000-dən çox insan işini tərk etmiş, tibb işçilərinin sayı 96% azalmış, işçi qüvvəsinin azalması müşahidə olunmuşdur. Bəzi Avropa ölkələri isə bunun əksinə olaraq daha çox insan qəbul edirdi. Almaniya, Danimarka, İsveçrə kimi ölkələrdə həm britaniyalı, həm də avropalı vətəndaşların sayı artmağa başladı.

Bremorse – Britaniyanı tərk etdiyinə görə peşmanlıq hissi deməkdir.

The Times qəzeti isə yeni bir termin – *Brecession* yaratmış və bunu ölkə daxilində iqtisadi tənəzzül anlamında işlədir.

*“May I be the first to coin the term Brecession? This is the name of a domestic downturn that does not reflect world trends but appears to be home grown. I shall claim my prize when Brexit leads to **Brecession** and ends in **Bremorse**, leading to a **Breconsideration** of the whole darn thing, and the final victory of **Bremain**. A period of calm **Breflection** is now called for”* [9, s. 379].

Bremain – Britaniyanın Avropa İttifaqında qalmasını ifadə edən termindir.

Brecession – Britaniyanın iqtisadi tənəzzülə uğramasını bildirir. Adətən remain tərəfdarları tərəfindən işlədilən bu ifadə, Brexit-in baş tutmasından sonra iqtisadi geriləmənin dərinləşdiyini vurğulayır.

Breconsideration – Brexit-in nəticələrinin ikinci dəfə ətraflı şəkildə düşünülməsinin zəruriliyinə işarə edir. “Brexit” və “reconsideration” sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır.

Breflection – Brexit-in mənfi tərəflərinin qeydə alınması və onun Britaniya üçün yaratdığı zərərlərin nəzərə alınması anlamını verir.

İngilis dilində şəkilçilər (suffikslər) vasitəsilə yeni sözlərin yaradılması çox yaygındır. Məsələn, **-er** şəkilçisi “Brexit” sözündən **Brexitteer** (yevroskeptik, Aİ-dən çıxmaq tərəfdarı), *Bregret* sözündən *Bregretter* (Brexit-ə görə peşman olan şəxs), *Bremain* sözündən isə *Bremainer* (Britaniyanın Aİ-də qalmasını istəyən şəxs) kimi sözlər yaratmaq üçün istifadə olunur.

Post- prefiksi vasitəsilə də “Brexit”dən sonra yaranan vəziyyətlər təsvir olunur. *Post-Brexit relationships* – Brexit-dən sonrakı münasibətlər, *post-Brexit strategy* – Brexit-dən sonrakı strategiyaları bu ifadələrə aiddir.

Yeni sözlərin yaranması üsullarından biri də söz birləşməsi ilə leksik vahidlərin meydana gəlməsidir. Aşağıdakı sözlər bu qaydaya aiddir.

Brexitography, Brexitometer, Brexitology, Brexitophobia kimi sözlər bu siyahıda yer alır. Bu sözlərdən *Brexitometer* – sorğu vasitəsinə ifadə edir. Məsələn: *“Residents overwhelmingly want to stop Brexit, as an Islington ‘Brexitometer’ has found”* – burada bu termin Liberal Demokratların Avropa seçki kampaniyasına başlamalarından sonra Upper Street-də bazar ertəsi günü istifadə edilmişdir.

Yeni sözlərin yaranmasında konversiya (yəni sözün nitq hissəsinin dəyişməsi) da mühüm rol oynayır. Konversiya nəticəsində sözlərin və ifadələrin yaranmasına nümunə olaraq bəzi sözləri göstərmək olar. *Bregret* (Brexit-ə görə təəssüflənmək), *Brexit* (Britaniyanın Aİ-ni tərk etməsi), *Regrexit* (Aİ-dən çıxmağa səs verdiyinə görə peşman olmaq) kimi sözlərdə felin ismə çevrilməsi müşahidə olunur. Konversiya sözdüzəltmənin digər üsullarından daha məhsuldar hesab edilir.

Van Dijk qeyd edir ki, ideologiyalar “qrup daxili” və “qrup xarici” fərqləndirmə vasitələri ilə təzahür edir [10]. Bu ideoloji fərqləri əks etdirməyin ən təsirli üsullarından biri də şəxsi və yiyəlik haldakı əvəzliliklərin istifadəsidir. Məsələn: *“we-they”, “us-them”, “our-their”* əvəzlilikləri here-there məkan göstəriciləri ilə birlikdə istifadə olunur. Burada “leaver”lər tərəfindən istifadə edilən “us” (we, our, here) sözləri “biz və buradakılar” anlamını verir. “Remainer”lər isə qarşı tərəfi mənfi mənada təsvir etmək üçün “them” (they, their, there) – “onlar və oradakılar”

formasına üstünlük verirlər. Məsələn:

“Mr Cameron’s approach sparked outrage within the Tory party, with MP Liam Fox blasting the tactic. He said: ‘It seems Project Fear has gone international. When will it dawn on the Remain campaign that the British people don’t like being lectured by foreign leaders? They would be better off making the positive case for the EU, which they seem terrified of doing.’”

Bu ifadələrlə yanaşı, *Brexit* və ya *Brexit* kimi terminlər də sözdüzəltməyə nümunə olaraq göstərilə bilər. *Brexit* termini *Brexit*-ə aid olan hər şeyi əhatə edir. Bu söz *Brexit* sövdələşməsinin qeyri-sabitliyini və çətinliyini ifadə edə bilər. Eyni zamanda, bir şəxsin *Brexit*-ə güclü və ya zəif şəkildə dəstək verdiyini göstərmək üçün də istifadə oluna bilər. Məsələn, London əhalisi ilə Şotlandiya sakinləri müqayisə edilərkən, *The Guardian* qəzetində yer alan ifadələr bu mənada nümunə göstərilə bilər [11, s.127].

The ongoing debate over the optimum level of Brexit hardness or softness, from ragingly tumescent to apologetically flaccid, has divided the nation all year (29 December 2017).

In last year’s EU referendum, just under 60% of Londoners voted remain: only Scotland was less Brexit, and there only slightly (30 October 2017)

Brexit sözü əslində fel kimi çıxış edir və ondan əmələ gələn sözlər konversiya nəticəsində yaranmışdır. *Brexit*s, *Brexit*ed, *Brexit*ing və *Brexit*ing kimi formalar felin isim və ya sifət kimi işlənməsi ilə nitq hissəsinin dəyişdirilməsi nəticəsində meydana gəlmişdir. Bu sözlər, xüsusən də *Brexit*ing, *Brexit*ed və *Brexit*ing, təyinedici sözlər kimi istifadə olunaraq Britaniya və Mühafizəkarlar Partiyasını təsvir etmək üçün işlədilir:

“Between a Brexitting Conservative government and Corbynista Labour, there are acres of unoccupied political real estate” (18 sentyabr 2016).

Withdrawal agreement – 2019-cu ildə Britaniyanın Aİ-dən çıxışını tənzimləyən razılaşmadır. Bu razılaşma çərçivəsində Britaniyanın Aİ-yə ödəməli olduğu vəsait, Britaniyada yaşayan Aİ vətəndaşları və Aİ ölkələrində yaşayan Britaniya vətəndaşlarının hüquqları, habelə Şimali İrlandiyaya dair xüsusi protokollar müəyyən edilmişdir. Həmin sənəd, İrlandiya sərhədində gömrük və digər rüsumların tətbiq olunmaması məqsədini daşıyırdı.

Brexit uncertainty – *Brexit* tərəfdarlarının optimist gözləntilərinin əksinə olaraq, əleyhdarların *Brexit*-lə bağlı səsləndirdikləri narahatlıq və qeyri-müəyyənlik ifadələrini əhatə edir. Xüsusilə bank sektoru və səhmdarlar tərəfindən *Brexit*-in potensial nəticələrinə qarşı ehtiyatlı yanaşma nümayiş etdirilmişdir. Bu cür yanaşma həm ictimai rəyin formalaşmasında qərəzli təsir yaradır, həm də maliyyə sektoruna investisiya axınını zəiflədir və iqtisadi məhsuldarlığa mənfi təsir göstərən əsas amillərdən biri kimi çıxış edir.

Final say – *Brexit*-lə bağlı əsas səsvermənin parlamentdə gecikdirilməsi və ya təxirə salınması cəmiyyətin geniş narazılığına səbəb olmuşdur. Vətəndaşlar küçələrə çıxaraq son qərarın yenidən xalq tərəfindən verilməsini tələb etmiş və bu məqsədlə *final say* (son söz) ifadəsini daşıyan pankartlar qaldırmışlar. Bu ifadə, xalqın siyasi qərar prosesində son sözə sahib olmaq arzusunu simvolizə edir.

Hard border – Hər hansı bir razılaşma olmadan Britaniyanın Aİ-ni tərk etməsi halında, Britaniya ilə İrlandiya arasında sərhəd məsələlərinin necə tənzimlənəcəyini bildirir. Belə vəziyyətdə tərəflər arasında ticarət münasibətləri Dünya Ticarət Təşkilatının qaydalarına əsasən həyata keçiriləcək və bu, həm insanlar, həm də mallar üçün gömrük tarifləri və digər məhdud-

diyyətlər demək olacaq. *The Guardian* qəzetində dərc olunan bir məqalədə Avropa Komissiyası Prezidentinin əsas sözcüsü bildirmişdir ki, sərhəd məsələsi Brexit-dən sonra ortaya çıxacaq əsas problemlərdən biri olacaq. Bunun əksinə olaraq, Britaniya hökuməti – həm Tereza Meyin, həm də Boris Consonun çıxışlarında – Brexit-lə birlikdə yeni qaydaların və tənzimləmələrin zəruri olacağını bildirmiş, lakin bu problemlərin artıq Britaniyanın daxili məsələsi olmadığını vurğulamışdır:

“If the EU forces Ireland to do it, that’s down to them. We chose to leave; we have a responsibility to help find a solution” [12].

Tədqiqat metodu. Məqalədə Britaniya mətbuatının müxtəlif qəzet və televiziya mənbələri təhlil edilərək müqayisəli şəkildə şərh olunmuşdur. Qarşılaşdırma metodu əsasında Brexit-in lehinə və əleyhinə çıxış edən mətbuat nümunələri analiz edilmiş, xüsusilə əleyhdar nəşrlərdə istifadə olunan neqativ ifadələr və ritorik konstruksiyalar diqqətlə araşdırılmışdır. Eyni zamanda siyasi liderlərin və jurnalistlərin nitqlərində işlənən neqativ leksikanın pragmatik xüsusiyyətləri də təhlil obyektinə çevrilmişdir.

Nəticə. Brexit, həm Britaniya siyasi tarixində, həm də müasir İngilis dilinin leksik inkişafında mühüm rol oynamışdır. Onun nəticələri yalnız ictimai-siyasi sahələrə deyil, dil və mədəniyyət mühitinə də əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Media diskursunun təhlili göstərir ki, Brexit-lə bağlı yaranmış yeni söz və ifadələr ümumişlək dil vahidlərinə çevrilmiş və bu proses İngilis dilinin dinamizmini nümayiş etdirmişdir. Media qurumları geniş auditoriyaya sahib olduqları üçün ictimai fikri istədikləri istiqamətdə yönləndirmək imkanına malikdirlər. Bu məqalədə təqdim edilən neoloji vahidlər isə məhz həmin mətbuat orqanlarına məxsus spesifik ritorikanın məhsuludur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Mammadov, B.Lewandowska-Tomaszczyk. "Analysing Media Discourse: Traditional and New". UK: Cambridge Scholars Publishing, 2022. 30 p.
2. The Guardian Editorial. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/28/the-guardian-view-on-brexit-and-the-bank-the-challenge-of-populism> 28 September, 2017
3. Daniel Martin, Dan Hyde, Ruth Lythe. "Why staying IN Europe could harm your pension: Experts contradict Osborne's claim that retirees would lose out from Brexit", <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3613559/Why-staying-Europe-harm-pension-Experts-contradict-Osborne-s-claim-retirees-lose-Brexit.html> 28 May 2016
4. Peter Foster. "Die-hards with a vengeance: the Brextremists who have no shame"
<https://www.theneweuropean.co.uk/die-hards-with-a-vengeance-the-brextremists-who-have-no-shame/> 6 September, 2023
5. BBC News." PM: I'd rather be dead in ditch than delay Brexit" <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49598118>, 6 September 2019
6. Roy Greenslade. "Daily Mail's attack on 'Breemoaners' reflects editor's Brexit fears"
<https://www.theguardian.com/media/2016/oct/12/daily-mail-breemoaners-brexit-mps-cbi-bbc-paul-dacre>, 12 October, 2016
7. Daniel Hannan. "Remoaners are determined to find bad news".
<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/29/remoaners-are-determined-to-find-bad-news/> 29 July, 2016
8. Popham, Gabriel. "Brexit Britain Ethnography of a Rupture". MSc Cultural Anthropology.
<https://www.readkong.com/page/brexit-britain-ethnography-of-a-rupture-9790098>
9. Karavaeva E.M. (2017) "Produktivnye modeli slovoobrazovaniya neologizmov kontseptualizirovannoi gruppy "Brexit" v sovremennom angliiskom yazyke (na materiale britanskoi pressy i sotsial'nykh setei) [Productive models of forming neologisms of the "Brexit" concept group in modern English (on the material of British press and social media)]". Kul'tura i tsivilizatsiya [Culture and Civilization], 7 (6A), pp. 376-381.
10. Teun A. van Dijk. "The Mass Media Today: Discourses of Domination or Diversity". Communication Beyond the Nation State, – Vol.2. – 1995. №2, – p.27-45
11. Veronika Koller. Susanne Kopf, Marlene Miglbauer. "Discourses of Brexit". London: B/W Illustrations, Routledge, – 2019. – 268 p.
12. **Kevin Schofield.** "Theresa May tells EU to 'get on with it' as she warns no-deal Brexit would be bad for Britain"
<https://www.politicshome.com/news/article/theresa-may-tells-eu-to-get-on-with-it-as-she-warns-nodeal-brexit-would-be-bad-for-britain>, 02 March 2018